

uit de literatuur

PERS

Anthony SMITH,
Goodbye Gutenberg. The newspaper revolution of the 1980s.
Oxford University Press, Oxford, 1980, 367 blz.

Benjamin M. COMPAINE,
The newspaper industry in the 1980s. An assessment of economics and technology.
Knowledge Industry Publications, White Plains N.Y., 1980, 287 blz.

Beide auteurs pogen, met de Amerikaanse dagbladindustrie als case voor ogen, de toekomst van de pers als medium te schetsen in het licht van de zgn. derde communicatie-revolutie.

Vertrekkend van een (te) korte historische duiding onderzoekt Anthony Smith, de huidige directeur van het Britisch Film Institute, de organisatorisch-sociologische en culturele implicaties van de nieuwe technologie voor journalist, drukker en lezer, en poogt hij vervolgens mogelijke toekomstige ontwikkelingen op het vlak van teletext, viewdata en satellietcommunicatie in te schatten. Zijn algemeen-maatschappelijke conclusies laten zich in een drietal punten samenvatten:

(a) de technische transmissie van boodschappen over langere afstanden wordt steeds goedkoper, (b) de media evolueren naar een genre-programmatie per doelgroep (kinderen, vrouwen ...), en (c) het massa-mediagebruik zal zich daardoor alomtermeer gaan toespitsen op een individueel mediagebruik.

Compaine waagt zich niet aan dergelijke algemene prognoses. Hij tracht, na een uitvoerige met cijfergegevens gestoffeerde inventarisatie van de Amerikaanse perssituatie, de economische, socioculturele en technologische evolutie per segment (de distributie, reclame, productie en eigendomsstructuur) in kaart te brengen, en komt tot een zestal bevindingen: (a) in diverse fazen van de dagbladproductie worden elektronische middelen geïntroduceerd, die (b) evenwel geen invloed hebben op de fysieke verschijningsvorm van het eindproduct - de krant.

Alhoewel (c) de nieuwe technologie meer distributiemogelijkheden biedt, zal (d) de oplage stabiliseren. (e) Ook in de toekomst blijft de krant voor plaatselijke adverteerders het meest geschikte medium, en (f) alhoewel de impact op lezer en adverteerder nog niet duidelijk is, valt er een trend naar one-city-papers te ontwaren.

Ondanks, of liever: dankzij hun verschil in aanpak, vullen beide werken elkaar goed aan en verdient het aanbeveling ze naast elkaar te lezen.

J.S.

Pierre-Marie DIOUDONNAT
L'Argent nazi à la conquête de la presse française, 1940-1944.
Ed. Jean Picollec, Parijs, 1981, 309 blz.
Verdeler in België: Marbout.

Een der meest belangrijke periodes uit de Franse persgeschiedenis - Frankrijk onder Duitse bezetting, het regime van Vichy - werd zelden tevoren zo gedetailleerd ontleed als in dit boek. De invalshoek is economisch en politiek. Toen de Duitse troepen in juni 1940 Parijs binnentrokken en kort nadien maarschalk Pétain de 'voorwaarden' voor een wapenstilstand bedong, werd Frankrijk opgedeeld in twee zones: een bezette zone onder Duits opperbevel met Parijs als centrum, en een 'vrije' zone waar de regering van Vichy zich installeerde, met als voornaamste protagonist Pétain en diens eerste minister Pierre Laval, een gewezen sociaal-democraat.

Zowel in Parijs als in Vichy diende de geschreven pers de nieuwe orde propagandistisch te ondersteunen. De Duitsers hoefden hiervoor zelf geen nieuwe organen uit de grond te stampen, maar konden rekenen op de bereidwilligheid van heel wat collaboratie-gezinde figuren, waarvan velen hun sporen al hadden verdiend in het vooroorlogs politiek leven.

Enkele dagen na de nederlaag verschenen er opnieuw kranten. Sommige bestaande kranten gingen door onder hun oude benaming, andere waren nieuw. Het Duits militair opperbevel en de Duitse 'ambassade' in Parijs waakten erover de overgang zo 'legaal' mogelijk te laten verlopen. Enorme kapitalen werden aan de nieuwe krantendirecteuren ter beschikking gesteld, hetzij om een blad op te richten, hetzij om de meerderheid der aandelen van bestaande titels op te kopen. Deze zachte vorm van onteigening trof in de eerste plaats de Joden wiens bedrijven werden 'gearianiseerd'. Ook gaullistisch gezinde of anti-Duitse uitgever (bv. Jean Prouvost, uitgever van Paris-Soir) moesten hun aandelen prijsgeven; zij kregen nog een beperkte speelruimte in de zone van Vichy.

Alles geschiedde onder de coördinatie van de bezetter. Eind 1942 waren de zaakvoerders van de Duitse ambassade in het bezit van een der machtigste perstruuts uit het toenmalig bezet Europa.

Toch kende de operatie geen onverdeelde succes. De draconische besnoeiingen in de levering van krantenpapier hypothekeerden tal van bladen in hun bestaansmogelijkheid. Nadat de kansen op het front gekeerd waren (Stalingrad), drongen de Duitse geldschietters aan op een nog meer intensieve propaganda-inspanning vanwege de collaboratiekranten, hetgeen echter het omgekeerde effect teweegbracht bij het Franse lezerspubliek. Ook de talrijke te-

genstellingen binnen de nieuwe pers. Zelfs de Duitsers bleken verdeeld: twee volle jaren duurde het vooraleer de 'ambassade' haar plannen doordrukte ten nadele van het militair commando. En achteraf werd duidelijk dat het verzet over meer pionnen beschikte in de dagbladuitgeverijen dan de Gestapo vermoedde. Dioudonnat, de auteur van het boek, kreeg inzage van belangrijke privé-archieven en kon aldus feiten aanbrengen die tot dusver niet gekend waren. Daaraan alleen al ontleent het boek zijn waarde.

W.S.

H. VAN DEN HEUVEL,
De vrijheid van de pers. De overheid en het commerciële karakter van de pers 1944-1949.
Ambo, Baarn, 1981, 142 blz.

Na de tweede wereldoorlog weerklinkt de roep naar vernieuwing in zowat alle Europese landen, die onder Duitse bezetting geleefd hadden. Wat het domein van de pers betreft, kwam bijvoorbeeld in Frankrijk vrij diepgaande hervormingen tot stand. Twee soorten maatregelen stonden daarbij centraal: de zuivering van de collaboratiekranten en de oprichting (indien mogelijk) van nieuwe persstructuren, die de dabladssector een deel van zijn commercieel karakter moesten ontnemen. In Nederland mislukte deze poging grotendeels. De zuivering veeleer in de eerste plaats personen, maar liet de grote traditionele krantenbedrijven omzeggens intact. Toen in 1949 De Telegraaf/De Courant/Het Nieuws van den dag opnieuw verscheen, was de restauratie quasi voltooid. Het tweede objectief, het op punt stellen van een nieuwe persorde, bleek nog moeilijker haalbaar. Wetsontwerpen die deze richting opgingen, werden op de lange baan geschoven, of vonden geen meerderheid in de Tweede Kamer. Enkele jaren na de oorlog stonden de voormalige verzetskringen vrijwel alleen met hun eis tot socialisatie en onteigening.

Hans van den Heuvel beschrijft gedetailleerd hoe diverse raden en commissies, alle uitgaande van de overheid, rapport na rapport klaarmaakten met het oog op een nieuwe ordening. In de praktijk bleef alles bij het oude; de grondwettelijk gewaarborgde vrijheid van drukpers fungeerde stevast als rem. De aandacht van de auteur gaat, misschien iets te exclusief, naar de officiële stukken, hetgeen een vlotte leesbaarheid van het boek hier en daar in de weg staat. Daardoor komt men ook weinig te weten over de bekommernissen en de ontgoochelingen die de vroegere illegale bladen (Het Parool, Vrij Nederlands, De Waarheid,...) tijdens de naoorlogse restauratie dienden te verwerken.

W.S.

John C. MERRILL and Harold A. FISHER,
The world's great dailies. Profiles of 50 news-papers,
Hastings, New York, 1980, 399 blz., geïll.

In zijn in 1968 gepubliceerde *The elite press* somde John Merrill een aantal criteria op waaraan een dagblad dient te voldoen om voor het predikaat 'kwaliteitskrant' in aanmerking te komen. Vervolgens stelde hij, aan de hand van deze normatieve kenmerken, een rangorde van een veertigtal bladen op. Als naslagwerk vulde Merrill's boek een zekere leemte op, maar zijn werkwijze stuitte, omwille van haar onwetenschappelijk en subjectief karakter, op heel wat kritiek. In dit luxueus uitgegeven werk hebben de auteurs deze kritiek gedeeltelijk pogen te onderwerpen: in plaats van 40 worden 50 kranten geanalyseerd, men legt geen top 10-lijstjes meer aan, en er wordt openlijk toegegeven dat de selectie geen aanspraak op wetenschappelijkheid maakt. Trouwens, men heeft het niet over de 50 greatest, maar slechts over *great dailies*.

Toch moeten Merrill en Fisher op een of andere wijze duidelijk maken waarom deze, en niet 50 andere kranten weerhouden zijn. Dat gebeurt in de inleiding op basis van enige vage en m.i. weinig overtuigende afbakeningen. Van de 50 zijn er nagenoeg de helft engelstalig; 22 worden in West-Europa uitgegeven, 12 in Noord-Amerika, 8 in Azië (waarvan 2 Australische en 1 Japans dagblad), 3 in Afrika (1 Israëlijs en 1 Zuid-Afrikaans), 3 in Oost-Europa en 2 in Latijns-Amerika.

De talenkennis en de westerse afkomst van de auteurs lijken me dan ook twee van de voornaamste onuitgesproken selectiecriteria te zijn geweest. Waarom worden voor Groot-Brittannië *The Daily Telegraph*, *The Guardian*, *The Scotsman*, *The Times* en *The Yorkshire Post* wél behandeld, en komen *The Northern Echo*, *The Birmingham Post* of *The Financial Times* niet in aanmerking? Waarom de Westduitse *Frankfurter Allgemeine*, *Süddeutsche Zeitung* en *Die Welt* wél, en de *Frankfurter Rundschau* niet?

Natuurlijk kon niet elke krant geprofileerd worden; daarom geven de auteurs ook nog een lijstje van kranten die zeker niet voor de geselecteerde moeten onderdoen. Voor België en Nederland worden volgende titels genoemd: *Het Laatste Nieuws*, *Nieuwe Rotterdamse Courant* en *Het Vrije Volk* (?).

Maar niet alleen de selectiecriteria blijven vaag, ook de beschrijvingen zelf laten te wensen over. Sommige tekstgedeelten zijn letterlijk, zonder enige actualisering, uit de editie van 1968 overgenomen. Soms ook is de data-verwerking zo onzorgvuldig geschied dat men tegenstrijdige gegevens voorgeschoteld krijgt. M.a.w., morgen kan er, onder dezelfde titel en met dezelfde verantwoording, een boek op de markt gegooid worden waarin ten minste 25 andere 'great dailies' beschreven staan. Men weze gewaarschuwd.

J.S.

TELEVISIE

George COMSTOCK,
Television in America,
Sage, London, 1980, 155 blz.

Aan hem of haar, leek of specialist, die bondig maar degelijk geïnformeerd wil worden over de structuur, werking en impact van televisie in het algemeen en de Amerikaanse in het bijzonder, kan deze publikatie warm aanbevolen worden. De auteur is er in geslaagd om een aantal voor de hand liggende vragen - Wie kijkt TV? Hoe komt een quiz- of talkshow tot stand? Welke effecten heeft TV op kinderen of consumenten? Is het nieuws objectief? e.d. - op wetenschappelijk verantwoorde wijze voor een ruim publiek te beantwoorden, of ten minste elementen ter evaluatie aan te dragen.

J.S.

Anna-Luise HEYGSTER en Dieter STOLTE (red.),
Wirklichkeit und Fiktion im Fernsehspiel,
v. Hase & Koehler, Verlag, Mainz, 1980, 192 pp.

Anna-Luise HEYGSTER en Werner SCHWADERLAPP (red.),
Vielfalt und Wettbewerb der Programme,
ibidem, 1980, 155 pp.

Ook na twee jaar blijken de meeste bijdragen in deze twee banden van de «Mainzer Tage der Fernseh-Kritik» nog altijd zeer lezenswaard te zijn. Nog afgezien van hun inhoudelijke kwaliteiten vallen de gebundelde beschouwingen ook op door hun hoge niveau. Op dit niveau wordt bij ons maar zeer zelden TV-kritiek bedreven. In de eerste band (XI), die helemaal gewijd is aan 'werkelijkheid en fictie in het TV spel', komen een aantal TV-critici en -auteurs aan het woord die met kennis van zaken en vanuit een sterke persoonlijke betrokkenheid schrijven over «de fantasie als sleutel tot de realiteit» (zoals Dieter Stolte het in zijn voorwoord formuleert). Van de onderwerpen die hier aan bod komen, noemen we: de relaties tussen de verbeelde misdaad van de «City-Krimi» en de reële misdadigheid in de hedendaagse wereld, de manier waarop het dagelijkse werk in het TV-spel behandeld wordt, een onderzoek naar de verhalen, personages, groepen, conflicten, problemen en gebeurtenissen waarvoor het TV-spel zich het meest blijkt te interesseren, en de vraag naar de wijze waarop de toeschouwer de realiteit in het TV-spel ervaart.

Band XII groepeert elf voordrachten onder de noemer: «Programmvielfalt, Koördination, Kontrast und Konkurrenz». Hieronder worden thema's besproken als: de programma-opdracht van de omroep, de coördinatie tussen ARD en ZDF, het publiek voor een derde TV-programma, en de economische en technologische invloeden op de programmering. O.a. aanbevelenswaardige lectuur voor diegenen die zich bezighouden met het doorbreken of handhaven van het BRT-monopolie.

J.M.P.

FILM

Filmliga 1927-1931,
SUN, Nijmegen, 1982, 614 blz.

Bij een herdruk zul je je in eerste instantie altijd afvragen, waarom die er is gekomen en waarom op dit moment. Vanzelfsprekend is daar altijd het argument van de historische waarde van een document, het nut van het conserveren op zich. Indien echter op een of andere manier aansluiting gevonden kan worden bij de actualiteit kunnen ook de niet specifiek historisch geïnteresseerden er hun voordeel mee doen.

Zoals Jan Heijns terecht opmerkt in zijn inleiding bij de herdruk van vier jaargangen van het tijdschrift *Filmliga* moet deze unieke onderneming van een aantal intellectuelen en artiesten aan het einde van de jaren twintig vooral gezien worden als een ervaring waar het zich buiten het commerciële circuit opstellende filmklimaat lering uit kan trekken. Enerzijds de gevaren van een te strict esthetisch-elitaire opstelling, anderzijds het te gemakkelijk toegeven aan tegemoetkomingen en beloften van de bioscoopbond. In één van de laatste Skriennummers wijzen vertegenwoordigers van *Fugitive* en *Film International* nog eens duidelijk op de wankele positie, waarin de alternatieve film distributie zich bevindt.

Misschien kan de herdruk ook fungeren als aanzet tot nadenken over de relatie tussen filmpraktijk en theorievorming, waarbij de pogingen van filmmakers om een nederlandsstalige 'filmcultuur' te ontwikkelen geïntegreerd zouden moeten worden met een reflectie op film, die niet in eerste instantie in dienst staat van commercie en trivialiteit. Het *Filmliga*-experiment van vijftig jaar geleden toont aan hoe belangrijk het daarbij kan zijn om aansluiting te vinden/zoeken bij ontwikkelingen in het buitenland (tegelijkertijd de zwakte, maar ook de kracht en de noodzaak van een traditiegetrouw filmarme cultuur).

W.H.

David A. COOK
A History of Narrative Film,
W.W. Norton & Company, New York/London,
1981, 721 blz.

Veel filmhistorici schijnen het zich te kunnen permitteren om geschiedenis te bedrijven zonder enige explicitering van methodiek. Nu zal een deel van de filmgeschiedenis zich inderdaad alleen maar bezig kunnen houden met de registratie en documentatie van een overstelpende hoeveelheid feitenmateriaal, maar men mag toch niet aannemen dat hierin de enige taak van de filmgeschiedenis als zodanig is gelegen. Nochtans reiken de meeste algemene werken over de geschiedenis van de film niet veel verder.

Waar men in de geschiedenis theorie al sinds jaar en dag tot de conclusie is gekomen dat wetenschappelijk-historisch onderzoek alleen maar tot stand kan komen vanuit verschillen-

de disciplines (vooral economie en sociologie) blijven de meeste filmhistorici volharden in een benauwende opsomming van jaartallen, namen, titels en korte inhoudsbeschrijvingen. Uitgekauwde data, die alleen nog enigszins functioneel worden door ze iedere keer opnieuw anders te arrangeren. In dit rondcirkelen worden al gauw twee zaken verwaarloosd. Enerzijds wordt vergeten om film als maatschappelijk gegeven in een bredere context te plaatsen via een genetische of vergelijkende benadering, anderzijds ontbreekt het aanbrengen van een evolutioneel of structureel verband binnen het corpus films zelf. In het eerste geval is het niet alleen zaak om film in verband te brengen met gegevens van economische en sociologische aard, maar ook meer direct als deelobject van de kunstgeschiedenis. De problemen in het tweede geval zijn vaak afkomstig van het feit dat aspecten van technische, esthetische en biografische aard zich op onduidelijke wijze met elkaar vermengen. Eenzelfde vermenging kan er toe leiden om de geschiedenis van film op de verkeerde momenten te verwarren met de analyse van films.

In de filmgeschiedenis van David Cook herkennen we deze problemen. Weliswaar probeert hij zijn object af te bakenen door zich alleen met de narratieve film in te laten, maar veel verder dan een terminologische afbakening (dwz. zonder economische, sociologische of zelfs maar narratologische fundering) komt hij niet. Op moeizame wijze ploegt de auteur door een hoeveelheid feitenmateriaal, dat hij willekeurig naar cineast, naar stijl of genre, naar land of periode of naar inhoud rangschikt. Het resultaat is dat de data, zonder gestructureerd te zijn door de interpretatieve rol die de historicus dient te vervullen, in een onontwarbare golf over de lezer uitgestort worden, waarbij filmgeschiedenis nauwelijks meer te onderscheiden valt van een compilatie van jaarboeken. Als de filmgeschiedenis uit wil stijgen boven deze analytische aanpak zal meer expliciet aangegeven moeten worden welke selectiecriteria ten aanzien van het feitenmateriaal worden toegepast en hoe deze gegevens vervolgens gerelateerd worden aan de sociale structuur. Films op zich bezitten geen historische waarde, wel het theoretisch proces, waarin ze geplaatst worden binnen een sociale praktijk.

W.H.

Mick EATON, Steve NEALE, Ben BREWSTER, Paul WILLEMEN, Stephen HEATH, Julia KRISTEVA, Christian METZ, Kari HANET, Edward BUSCOMBE, Thierry KUNTZEL, **Screen Reader 2. Cinema and Semiotics**, SEFT, London, 1982, 197 blz.

In deze tweede reader wordt geprobeerd de lezer een beeld te geven van de eerste confrontatie van de Screenredactie met het werk van Christian Metz uit de jaren zestig en begin jaren zeventig. De belangrijkste consequentie van deze ontmoeting was, dat Screen haar traditionele thema's (de plaats en rol van film

binnen het educatieve systeem, film als ideologische instantie) ging benaderen in het licht van een betekenisproblematiek. Zoals echter vaker gebeurt in het proces van wetenschappelijke synthese, bleek het conceptuele systeem als zodanig, dat men aangereikt kreeg, vruchtbaarder te zijn dan de specifieke uitwerking daarvan in Metz's eigen geschriften. Vooral in de beginfase van zijn denken lag Metz gevaarlijk dicht bij de klassieke opvatting dat het filmbeeld een realistische afspiegeling van de werkelijkheid is. Eenmaal tot de conclusie gekomen dat film geen 'langue' was zag hij eigenlijk nergens codes, behalve dan op narratief niveau. In 'Language et cinéma', waar Metz het filmisch-tekstuele systeem uiteenzet in zijn heterogeniteit van codes en de totaliteit van dat systeem aangeeft als een betekenisproces, vindt Screen meer steun voor hun strijd tegen de opvatting van film als realisme.

Aan deze gedachte wordt een politieke dimensie verleend door het probleem van film en ideologie te stellen, de filmtekst gezien binnen het totaalveld van sociale betekende praktijken. Screen heeft altijd duidelijk partij gekozen voor bepaalde betekende praktijken, nml. die waarmee de taal en de representatie ge-problematiséerd worden, niet met de functie te amuseren, maar om op te voeden.

Metz's anti-normatieve pretenties inzake het bedrijven van filmtheorie hebben zich altijd moeilijk laten verenigen met dit politieke engagement; in dit opzicht heeft Screen dan ook meer toenadering gezocht tot het werk van Kristeva en Althusser, waarbij vooral de positie van het subject binnen het betekenisproces centraal kwam te staan (een problematiek waar Metz later bij aansloot en waartoe hij bijgedragen heeft via de psychoanalyse van Freud en Lacan).

In de loop der jaren hebben de Screenmedewerkers het denken van Metz niet alleen overgenomen, maar ook in ruime mate bewerkt en aangevuld. De bundel geeft een goed beeld van de eerste fase in deze synthese en zou tevens een aanleiding kunnen zijn om nog eens een blik te werpen op werk van Metz, dat misschien wat al te gemakkelijk in de vergetelheid dreigt te geraken.

W.H.

agency and world news, (b) News flow: theory and methods, en (c) The Canadian press agency and world news. De eerste drie artikelen m.b.t. Tanjug vormen de neerslag van een doctoraat dat de auteur over hetzelfde onderwerp publiceerde. In de tweede reeks worden de ga-tekeeping en newsvalues op het vlak van de internationale nieuwsstroom beschreven en onderzocht. In de twee laatste onderzoeken komt men tot de oorspronkelijke maar voorlopige bevinding dat het verschil in buitenlandse nieuwsvoorziening te wijten is aan het selectieproces bij een nationaal nieuwsagentschap en minder, zoals voordien algemeen werd aangenomen, dient gezocht bij het beleid van een wereldnieuwsagentschap. Daarom pleit de auteur in haar nawoord voor de oprichting van onafhankelijke Derde Wereld-nieuwsagentschappen om de internationale informatiestroom aan te vullen, en voor een nauwere samenwerking tussen nationale agentschappen uit de Derde en Eerste wereld.

J.S.

D.S. MEHTA, **Mass communication and journalism in India**, Sage, London, 1979, 313 blz.

Dit werk heeft theoretische én journalistieke ambities; het poogt m.a.w. zowel de wetenschapper als de praktijkmens te bevredigen. Het resultaat is, vrees ik, dat beide op hun honger gebleven zijn.

In de 33 hoofdstukjes kan men drie grondtrends onderscheiden. Vooreerst krijgt men een beknopt overzicht van de verschillende in India bedrijvige media en aanverwante instellingen (persraad, beroepsorganisaties, onderwijscentra e.d.). Ook bevat het boek een massa praktische tips voor de beginnende journalist of PR-officer. Voorts is plaats ingeruimd voor de Indiase kijk op de internationale communicatieproblematiek, belangrijke wetteksten en officiële verklaringen, en voor een uitgebreide bibliografie.

J.S.

Jacques VAN AERNSBERGEN, Clement TONNAER en Hans VAN DE VEEN, **Kommunikatielijnen onder spanning**, Studiecentrum voor Vredesvraagstukken, Nijmegen, 1980, 365 blz., geïll.

De ondertitel vat m.i. de in dit werk behandelde thematiek kernachtig samen: «Een studie naar de dominantieverhoudingen binnen de internationale communicatiestructuur, met een case-study over Inter Press Service: oorzaken van ongelijkheid en perspectieven voor verandering».

Aan deze studie gingen twee door dezelfde auteurs geschreven en door hetzelfde centrum gepubliceerde Engelstalige deelrapporten vooraf, m.n. 'News from the Third World' (1979) en 'Some problems concerning IPS' (1979).

J.S.

INTERNATIONALE COMMUNICATIE

Gertrude Joch ROBINSON, **News Agencies and World News. In Canada, the United States and Yugoslavia: Methods and Data**, University Press of Fribourg, Fribourg, 1981, 225 blz.

Een bundeling van 9 artikelen, onder drie hoofdingen gegroepeerd: (a) The Yugoslav Tanjug

NIEUWE MEDIA

Tom FORESTER (ed.),
The microelectronics revolution,
Basil Blackwell, Oxford, 1980, 589 blz., geïll.

Jean-Louis LEPIGEON et Dominique WOL-
TON,
**L'information demain. De la presse écrite aux
nouveaux média**,
La Documentation Française, Paris, 1979, 331
blz.

De ondertitel van het eerste werk luidt: *The complete guide to the New Technology and its impact on society*. Alhoewel dit misschien een iets te zelfbewierokende omschrijving is, moet de bundel zeker bij de beste boeken gerekend worden die de laatste tijd over dit onderwerp het licht zagen. Samensteller Tom Forrester heeft niet alleen de meest deskundige auteurs weten aan te trekken, maar is er tevens in geslaagd om de moeilijkste technische deelaspecten in een voor de geïnteresseerde leek klare taal uiteen te zetten. Na een duiding en beschrijving van de ontwikkelingen op het vlak van de micro-elektronica, worden de economische en sociale implicaties onderzocht, niet alleen op ruim maatschappelijk gebied maar eveneens op het vlak van de 'werkvloer' (kantoor en bedrijf) met inbegrip van de gevolgen voor tewerkstelling en arbeidsrelaties.

In het laatste deel gaat men op de meer filosoferende toer en tracht men het sociale en politieke raamwerk van de toekomstige informatiesamenleving in kaart te brengen. Een verklarende woordenlijst, index en literatuursuggesties verhogen de bruikbaarheid.

De tweede publikatie is een in opdracht van het Franse Ministère de l'Industrie opgesteld rapport over de impact van de technologisering op de media in het algemeen, en op de Franse in het bijzonder. Daarbij wordt uitvoerig stilgestaan bij de zich wijzigende rol van de journalist.

J.S.

WOORDENBOEKEN

J.J.R. VAN MINDEN,
Woordenboek marketingonderzoek,
Psycum, Amsterdam, 1982, 159 blz.

Marketingonderzoek is een erg belangrijk facet van het marketingbeleid van een onderneming. De marktonderzoeker maakt echter gebruik van een groot aantal begrippen die niet direct op het terrein liggen van de marketing. Dit boek geeft door zijn indeling daar een overzicht van. Zo maakt men gebruik van hulpwetenschappen (economie, sociologie, communicatiewetenschappen) maar natuurlijk ook van psychologie en statistiek. De waarde van deze begrippenlijst ligt vooral

in de definiëring van deze aan de marketing gerelateerde begrippen. Daarbij geeft het boek zowel een ingang vanuit de Engelse term als vanuit de Nederlandse.

Praktisch gezien is het niet zo goed gekozen de zoeklijst voor in het boek op te nemen. Deze zoeklijst moet bijna in alle gevallen geraadpleegd worden omdat de begrippen systematisch zijn ingedeeld.

Ondanks deze praktische bezwaren is het echter een uitermate bruikbaar naslagewerkje voor marketers en marktonderzoekers.

U.J.

J. KNECHT, J.D. NOORDHOFF, B.G.J. STOE-
LINGA,
Mediabegrippenlijst,
Stenfert Kroese, Leiden/Antwerpen, 1980, 152
blz.

Deze mediabegrippenlijst is een tweede herziene druk van het oorspronkelijk in 1974 verschenen boekje. Verschillende definities zijn evenwel geactualiseerd. Ook zijn er toegevoegd en afgevoerd. Het is een handig boekje voor iedereen die te maken krijgt met media. Uit de selectie en de verklaring van de verschillende begrippen is duidelijk op te maken dat de samenstellers praktijkmensen zijn. De begrippen worden bekeken vanuit het standpunt van de marketeer. Het zou evenwel nuttig zijn en zeer zeker een verrijking betekenen om ook een benadering vanuit de communicatiewetenschappen toe te passen. Mediabegrippen zijn van oorsprong communicatiebegrippen en de marketeer kan dus door een meer communicatieve benadering meer inzicht krijgen in specifieke aspecten.

U.J.

GRAFIEK

M. VERSTOCKT,
De Genesis van de Vorm. Van Chaos tot Geometrie,
Standaard Uitgeverij, Antwerpen, 1982, 193
blz.

«Het ligt in onze bedoeling aan te tonen dat het oerteken of de oervorm universeel is en van alle tijden, verworvenheid van de mens, bezit van de maatschappij, en dus ook vanzelfsprekend in onze computermaatschappij in gebruik is, dikwijls nog met dezelfde metafysische functie als in de verste oertijd; dat de semantische en grafische bruikbaarheid van deze grafismen aan geen slijtage onderhevig is» (blz. 26), een wordingsgeschiedenis, met andere woorden, van de grafiek als communicatiemedium, gevat in een semiologisch begrippenapparaat, met veel illustraties, gevolgd door afdrucken van hoe een honderdtal hedendaagse kunstenaars van over de hele wereld de drie basisvormen (cirkel, vierkant, driehoek) zien en met in bijlage een 'synoptische tafel van tekens en vormen' (een syste-

matiek van grafische vormen, gaande van het punt over de basisvormen tot het oneindigheidsteken).

G.D.M.

JEUGDLITERATUUR

Malte DAHRENDORF,
Kinder- und Jugendliteratur im bürgerlichen Zeitalter,
Scriptor Taschenbücher, Könnstein, 1980, 336
blz.

De auteur neemt zich voor een nieuw analysemodel voor jeugdliteratuur te ontwerpen. Daarvoor geeft hij eerst, aan de hand van exemplarische voorbeelden uit de Duitse jeugdliteratuur, de historische ontwikkeling van dit soort lectuur weer sinds de Verlichting. Vervolgens poogt hij het verschil in benadering tussen Oost- en West-Duitsland aan te tonen. Dan komt het jeugdlezersonderzoek aan de beurt, om tot slot stil te staan bij de literatuurkritiek.

De grote verdienste van dit werk bestaat erin dat het poogt te komen tot een nieuwe kindgerichte kijk op jeugdliteratuur. In die zin kan het dan ook als een «basiswerk beschouwd worden.

P.R.

OMROEP

Stuart HOOD,
On television,
Pluto Press, London, 1980, 120 blz.

Puttend uit zijn rijke ervaring als gewezen BBC- en ITV-medewerker is de auteur, die momenteel massamedia-communicatie doceert, er in geslaagd om het Britse omroepewereldje voor een ruim publiek door te lichten. Alhoewel hij het in de eerste plaats over de Engelse situatie heeft, gaat de analyse in haar algemeenheid ook voor andere Westerse landen op. Bovendien een historisch overzicht, dat de veelzeggende titel 'from public service to commercial television' meekreeg, wordt de problematiek zowel vanuit de produktie (programmamakers, beleid, interne en externe 'manipulaties' e.d.) als de ontvangerszijde (publiek, effecten, enz.) bekeken. Maar, zo wordt gesteld, «this book explains some of the workings of television; the point, however, is to change it».

J.S.